

Τάσος Ανθουλιάς

ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΩΝ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΩΝ

Η ιστορία των Βιβλιοθηκών περιγράφει την ανάπτυξη,
την εξέλιξή τους και τη χρήση τους
από την αρχή των πολιτισμών μέχρι σήμερα.

ΧΕΛΙΔΟΝΙ 2024

Οι πρώτες βιβλιοθήκες αποτελούνταν από αρχεία της παλαιότερης μορφής γραφής – οι πήλινες πινακίδες σε σφηνοειδή γραφή που ανακαλύφθηκαν στην Έμπλα της σημερινής Συρίας και σε δωμάτια ναών στο Σουμέρ, το σημερινό Ιράκ. Πάχος περίπου μίας ίντσας, οι πινακίδες ήταν σε διάφορα σχήματα και μεγέθη.

Οι πρώτες βιβλιοθήκες εμφανίστηκαν πριν από πέντε χιλιάδες χρόνια στην Εύφορη Ημισέληνο της Νοτιοδυτικής Ασίας, μια περιοχή που εκτείνεται από τη Μεσοποταμία μέχρι τον Νείλο στην Αφρική. Αυτά τα αρχεία αποτελούνταν κυρίως από αρχεία εμπορικών συναλλαγών ή απογραφών.

Πάνω από 30.000 πήλινες πλάκες από τη Βιβλιοθήκη του Ασουρμπανιπάλ (του 7ου αιώνα π.Χ.) ανακαλύφθηκαν στη Νινευή, παρέχοντας στους σύγχρονους μελετητές πλούτο λογοτεχνικών, θρησκευτικών και διοικητικών έργων της Μεσοποταμίας. Μεταξύ των ευρημάτων ήταν και το «Έπος του Γκιλγκαμές». Οι ταμπλέτες

αποθηκεύονταν σε διάφορα δοχεία, όπως ξύλινα κουτιά, υφαντά καλάθια με καλάμια ή πήλινα ράφια.

Η Περσία την εποχή της Αυτοκρατορίας των Αχαιμενιδών (550-330 π.Χ.) είχε μερικές εξαιρετικές βιβλιοθήκες που εξυπηρετούσαν δύο κύριες λειτουργίες: την τήρηση αρχείων διοικητικών εγγράφων και τη συλλογή στοιχείων για διαφορετικούς σκοπούς, π.χ. ιατρική επιστήμη, αστρονομία, ιστορία, γεωμετρία και φιλοσοφία.

Ο Μέγας Αλέξανδρος έκαψε την Περσέπολη.

Η Βιβλιοθήκη της Αλεξάνδρειας, στην Αίγυπτο, ήταν η μεγαλύτερη και πιο σημαντική μεγάλη βιβλιοθήκη του αρχαίου κόσμου. Άκμασε υπό την αιγίδα της δυναστείας των Πτολεμαίων και λειτούργησε ως σημαντικό κέντρο επιστήμης από την κατασκευή της τον 3ο αιώνα π.Χ. ως τη Ρωμαϊκή κατάκτηση της Αιγύπτου το 30 π.Χ. Κάηκε και καταστράφηκε.

Η Βιβλιοθήκη της Περγάμου, που κτίστηκε γύρω στο 200 π.Χ., περιείχε περίπου 200.000 τόμους βιβλίων στην τότε συνηθισμένη κυλινδρική βιβλιοδεσία. Μαζί με τη Βιβλιοθήκη της Αλεξάνδρειας συγκαταλέγεται στις δύο σημαντικότερες βιβλιοθήκες της αρχαιότητας, ορόσημα για την εξέλιξη της ιστορίας των κλασικών γραμμάτων.

Η Βιβλιοθήκη του Κέλσου στην Έφεσο της Ανατολίας (τμήμα της Ρωμαϊκής αυτοκρατορίας) ολοκληρώθηκε το 135 μ.Χ. Η βιβλιοθήκη χτίστηκε για να αποθηκεύσει 12.000 πάπυρους και να χρησιμεύσει ως μνημειακός τάφος για τον Κέλσο. Τα ερείπια της βιβλιοθήκης ήταν κρυμμένα κάτω από τα συντρίμια της πόλης της Εφέσου. Το 1903 οι αυστριακές ανασκαφές

οδήγησαν σε αυτόν τον κρυμμένο σωρό από ερείπια που είχε καταρρεύσει κατά τη διάρκεια ενός σεισμού.

Η αυτοκρατορική βιβλιοθήκη της Κωνσταντινούπολης ήταν η τελευταία από τις μεγάλες βιβλιοθήκες του αρχαίου κόσμου και σε αυτήν είχαν συσσωρευθεί πολλά από τα διασωθέντα έργα της βιβλιοθήκης της Αλεξάνδρειας και των άλλων αρχαίων βιβλιοθηκών τα οποία μετέφεραν τη γνώση των αρχαίων Ελλήνων και Ρωμαίων για σχεδόν 1.000 χρόνια. Μια σειρά από πυρκαγιές κατά την πάροδο των αιώνων καθώς

και φθορών από πολεμικές συγκρούσεις, κυρίως της άλωσης της Κωνσταντινούπολης το 1204 από τη Δ΄ σταυροφορία, έφθειραν σημαντικά τη βιβλιοθήκη και τα περιεχόμενά της. Συνέχισε να υπάρχει ως την άλωση της Κωνσταντινούπολης το 1453 από τους Οθωμανούς όταν και τα τελευταία έργα της βιβλιοθήκης καταστράφηκαν ή χάθηκαν.

Η ανάγκη για τη διατήρηση του Κορανίου και των Παραδόσεων του Μωάμεθ είναι αυτό που ενέπνευσε τους Μουσουλμάνους να αναπτύξουν συλλογές γραπτών. Τα τζαμιά που έπαιζαν κεντρικό ρόλο στην καθημερινή ζωή των μουσουλμάνων δέχτηκαν σταδιακά ενσωματωμένες βιβλιοθήκες που αποθήκευαν και διατήρησαν όλα τα είδη γνώσης, από βιβλία λατρείας όπως το

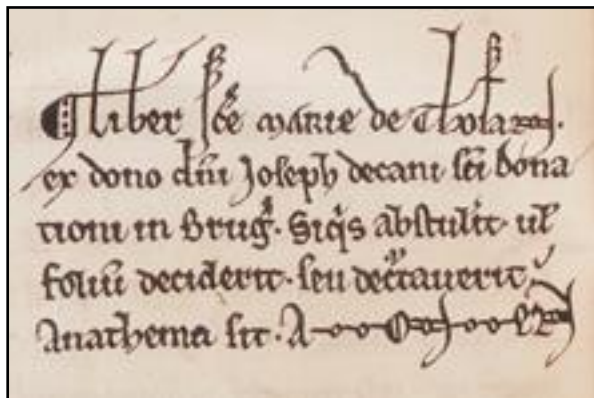
Κοράνι μέχρι βιβλία για τη φιλοσοφία, τη γεωγραφία και την επιστήμη. Η άνθηση της ισλαμικής μάθησης σταμάτησε μερικούς αιώνες αργότερα, όταν η μάθηση άρχισε να μειώνεται στον ισλαμικό κόσμο. Πολλές από αυτές τις βιβλιοθήκες καταστράφηκαν από τις επιδρομές των Μογγόλων.

Η διάδοση της θρησκείας και της φιλοσοφίας σε όλη τη Νότια και Ανατολική Ασία ώθησε την ανάπτυξη τόσο της γραφής όσο και των βιβλίων. Οι Κινέζοι αυτοκράτορες υποστήριζαν πολύ αυτόν τον πολιτισμό. Η κινεζική εκτύπωση και η παραγωγή χαρτιού, που προηγούνται της δυτικής ανάπτυξης, γέννησαν μια ακμάζουσα κουλτούρα βιβλίων στην Ανατολική Ασία. Αρκετά ασιατικά θρησκευτικά και φιλοσοφικά κινήματα είναι υπεύθυνα για την τόνωση της μάθησης, της εκτύπωσης και της συλλογής βιβλίων: Βουδισμός, Κομφουκιανισμός, Ταοϊσμός και Τζαϊνισμός. Στη φωτογραφία βιβλιοθήκη στην Ινδία.

Στον Πρώιμο Μεσαίωνα της Ευρώπης αναπτύχθηκαν μοναστηριακές βιβλιοθήκες. Τα βιβλία ήταν συνήθως αλυσοδεμένα στα ράφια, γιατί τα χειρόγραφα, τα οποία δημιουργήθηκαν με την εντατική διαδικασία της χειρόγραφης αντιγραφής, ήταν πολύτιμα αντικείμενα.

Η χειρόγραφη αντιγραφή γινόταν συχνά από περιοδεύοντες μοναχούς που έκαναν ταξίδια στις πηγές της γνώσης επειδή ήθελαν να μελετήσουν ή να αντιγράψουν τα χειρόγραφα που κρατούσαν άλλα μοναστήρια για τις δικές τους μοναστηριακές βιβλιοθήκες.

Εκτός από το δέσιμο των βιβλίων σε ράφια και αναλόγια, οι γραφείς συχνά έβαζαν και μια «κατάρα του βιβλίου» για να προστατεύσουν τα βιβλία από την κλοπή. Αφού ολοκλήρωνε την αντιγραφή, ένας γραφέας συχνά πρόσθετε μια κατάρα στην τελευταία σελίδα που προειδοποιούσε για αιώνια καταδίκη ή παρατεταμένη σωματική ταλαιπωρία αν έκλεβαν το βιβλίο.

Στον ανατολικό χριστιανισμό σε μοναστηριακές βιβλιοθήκες φυλάσσονταν σημαντικά χειρόγραφα. Οι σημαντικότερες από αυτές ήταν η βιβλιοθήκη των Μονών του Αγίου Όρους (στην Ελλάδα) για τους Ορθοδόξους Χριστιανούς...

... και η βιβλιοθήκη της Μονής της Αγίας Αικατερίνης στη χερσόνησο του Σινά της Αιγύπτου για την Κοπτική Εκκλησία.

Από τον 15ο αιώνα στην κεντρική και βόρεια Ιταλία, οι βιβλιοθήκες των ουμανιστών παρείχαν έναν πυρήνα γύρω από τον οποίο συγκεντρωνόταν μια «ακαδημία» λογίων σε κάθε ιταλική πόλη. Ο Κόζιμο ο Πρεσβύτερος στη Φλωρεντία δημιούργησε τη δική του συλλογή, η οποία αποτέλεσε τη βάση της Λαυρεντιανής Βιβλιοθήκης.

Στη Ρώμη, οι παπικές συλλογές συγκεντρώθηκαν από τον Πάπα Νικόλαο Ε΄ σε ξεχωριστές ελληνικές και λατινικές βιβλιοθήκες και στεγάστηκαν από τον Πάπα Σίξτο Δ΄ στη Βιβλιοθήκη του Βατικανού το 1475.

Η Ουγγρική Κορβινιανή Βιβλιοθήκη ήταν μια από τις πρώτες και μεγαλύτερες αναγεννησιακές ελληνολατινικές βιβλιοθήκες, που ιδρύθηκε από τον Κορβίνο, βασιλιά της Ουγγαρίας μεταξύ 1458 και 1490. Μετά την Οθωμανική κατάκτηση το 1526 τα πολύτιμα χειρόγραφα μεταφέρθηκαν στην Τουρκία.

Η Δημοκρατία της Βενετίας προστάτευσε την ίδρυση της Μαρκιανής Βιβλιοθήκης, που βασίζεται στη βιβλιοθήκη του Καρδινάλιου Βασιλείου Βησσαρίωνα.

Στο Μιλάνο ο καρδινάλιος Φεντερίκο Μπορρομέο ίδρυσε την Αμβροσιανή βιβλιοθήκη.

Αυτές οι βιβλιοθήκες είχαν λιγότερους τόμους από τις σύγχρονες βιβλιοθήκες. αλλά είχαν πολλά πολύτιμα χειρόγραφα ελληνικών, λατινικών και βιβλικών έργων. Μετά την εφεύρεση του τυπογραφείου, πολλές βιβλιοθήκες της Αναγέννησης άρχισαν να συλλέγουν και έντυπα κείμενα. Αυτή η αλλαγή συνέβη μεταξύ 1550 και 1650 περίπου.

Η βιβλιοθήκη Tianyi, που ιδρύθηκε το 1561, είναι η παλαιότερη υπάρχουσα βιβλιοθήκη στην Κίνα. Στην ακμή της διέθετε μια συλλογή 70.000 τόμων.

Ο 17ος και 18ος αιώνας περιλαμβάνουν αυτό που είναι γνωστό ως χρυσή εποχή των βιβλιοθηκών. Κατά τη διάρκεια αυτής της περιόδου ιδρύθηκαν μερικές από τις σημαντικότερες βιβλιοθήκες στην Ευρώπη. Η βιβλιοθήκη Francis Trigge στο Lincolnshire ιδρύθηκε το 1598 από τον πρότανη του κοντινού πανεπιστημίου. Αυτή η βιβλιοθήκη θεωρείται ο «πρόγονος των δημοσίων βιβλιοθηκών» επειδή οι θαμώνες δεν ήταν υποχρεωμένοι να είναι μέλη ενός συγκεκριμένου κολεγίου ή εκκλησίας για να χρησιμοποιήσουν τη βιβλιοθήκη. Η συμπερίληψη τόσο των Καθολικών όσο και των Προτεσταντικών πηγών θεωρείται μοναδική για την εποχή, καθώς οι θρησκευτικές συγκρούσεις κατά τη διάρκεια των χρόνων της Μεταρρύθμισης ήταν συχνές.

Ο Τόμας Μπόντλεϊ ίδρυσε τη Βιβλιοθήκη Μπόντλιαν, η οποία ήταν ανοιχτή σε «όλη τη δημοκρατία των μορφωμένων». Η βιβλιοθήκη ιδρύθηκε το 1608. Σήμερα είναι η κεντρική βιβλιοθήκη έρευνας στο Πανεπιστήμιο της Οξφόρδης. Προορίζεται αποκλειστικά για μελέτη και έρευνα και απαιτείται από τους χρήστες να μη την χρησιμοποιούν για επουσιώδεις λόγους, αλλά μόνον εφόσον ασχολούνται με τα δύο

προαναφερθέντα αντικείμενα. Αποτελεί μία από τις έξι αποθετήριες βιβλιοθήκες του Ηνωμένου Βασιλείου, υπό την έννοια ότι όλες οι εκδοτικές εταιρείες που εκδίδουν κάποιο βιβλίο στη χώρα οφείλουν να αποστείλουν αντίτυπό του στη Βιβλιοθήκη.

Η βιβλιοθήκη Μαζαρίν είναι η παλαιότερη δημόσια βιβλιοθήκη στη Γαλλία. Βρίσκεται στην αριστερή όχθη του Σηκουάνα. Μέχρι το 1660, η βιβλιοθήκη είχε 25.000 τόμους. Αρχικά δημιουργήθηκε από τον καρδινάλιο Μαζαρίν ως προσωπική του βιβλιοθήκη. Σήμερα διαθέτει μια από τις πλουσιότερες συλλογές σπάνιων βιβλίων και χειρογράφων στη Γαλλία.

Το 1751 ιδρύθηκε το Βρετανικό Μουσείο που είχε μια βιβλιοθήκη με περισσότερα από 50.000 βιβλία. Η βιβλιοθήκη δεν ήταν ανοιχτή στην πλειοψηφία του πληθυσμού. Η πρόσβαση στο Μουσείο εξαρτιόταν από την άδεια εισόδου, για την οποία μερικές φορές υπήρχε περίοδος αναμονής τριών ως τεσσάρων εβδομάδων. Επιπλέον, η βιβλιοθήκη δεν ήταν ανοιχτή για περιήγηση. Όταν ο αναγνώστης έπαιρνε την άδεια εισόδου γινόταν μια σύντομη ξενάγηση σε αυτήν.

Η βιβλιοθήκη Palafoxiana είναι μια βιβλιοθήκη στο ιστορικό κέντρο της πόλης Πουέμπλα του Μεξικού. Ιδρύθηκε το 1646 και αναγνωρίζεται από την UNESCO ως η πρώτη και παλαιότερη δημόσια βιβλιοθήκη στην Αμερική. Διαθέτει σήμερα περισσότερα από 45.000 βιβλία και χειρόγραφα, που κυμαίνονται από τον 15ο ως τον 20ό αιώνα. Το 2005 καταχωρήθηκε στο Μητρώο

Μνήμης του Κόσμου της UNESCO.

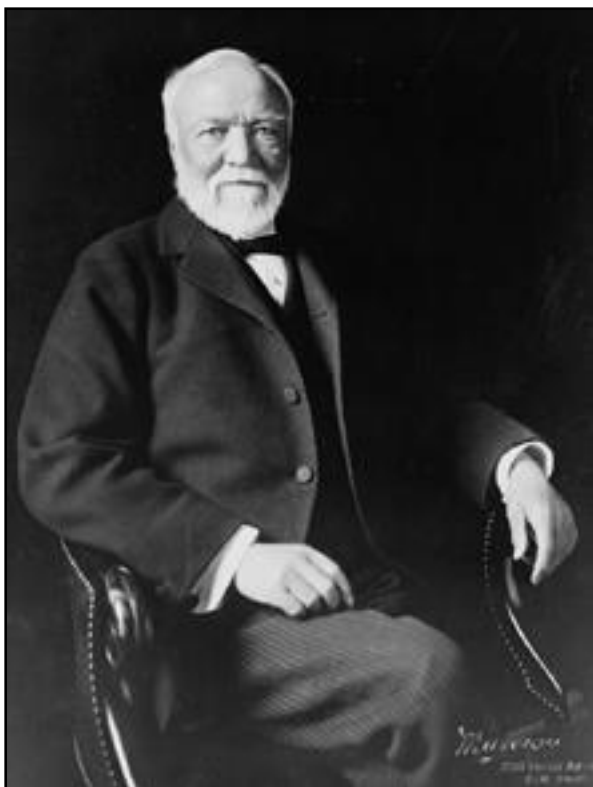
Η πρώτη θεσμική βιβλιοθήκη της Βρετανικής Αμερικής ιδρύθηκε από δωρεές ενός πουριτανού υπουργού, του Τζον Χάρβαρντ. Ο Χάρβαρντ άφησε τη συλλογή του από τετρακόσιους τόμους και την περιουσία του σε μια μικρή ιδιωτική σχολή γνωστή τώρα ως Πανεπιστήμιο του Χάρβαρντ που βρίσκεται στο Κέιμπριτζ της Μασαχουσέτης.

Η συλλογή βιβλίων βοήθησε τη σχολή να βρει αξιοπιστία και η βιβλιοθήκη έγινε η μεγαλύτερη στη Βρετανική Αμερική με 5.000 τόμους το 1764. Μια πυρκαγιά ξέσπασε αργότερα το ίδιο έτος και η βιβλιοθήκη καταστράφηκε. Η σχολή εργάστηκε για την ανοικοδόμηση της βιβλιοθήκης και της συλλογής μετά την πυρκαγιά. Το σύστημα βιβλιοθηκών του πανεπιστημίου του

Χάρβαρντ τώρα αποτελείται από πολλά κτίρια και έχει πάνω από 20 εκατομμύρια αντικείμενων στη συλλογή.

Η αρχή των σύγχρονων, δωρεάν, ανοιχτής πρόσβασης βιβλιοθηκών ξεκίνησε στο Ηνωμένο Βασίλειο το 1847. Το Μουσείο Salford άνοιξε για πρώτη φορά τον Νοέμβριο του 1850 ως «Το Βασιλικό Μουσείο και η Δημόσια Βιβλιοθήκη», η πρώτη χωρίς όρους δωρεάν δημόσια βιβλιοθήκη στην Αγγλία.

Ο Άντριου Κάρνεγκι (1835-1919) ήταν ένας Σκοτσέζος-Αμερικανός βιομήχανος και φιλάνθρωπος. Βοήθησε στην αύξηση του αριθμού των δημοσίων βιβλιοθηκών από τα τέλη του 19ου αιώνα. Έκανε την περιουσία του σε μεγάλο βαθμό από την παραγωγή και την κατασκευή χάλυβα και αφιέρωσε μεγάλο μέρος της περιουσίας του στη φιλανθρωπία. Έχτισε περισσότερες από 2000 βιβλιοθήκες στις ΗΠΑ, 660 βιβλιοθήκες στη Βρετανία, καθώς και πολλές άλλες στην Κοινοπολιτεία. Ο Κάρνεγκι χρηματοδότησε επίσης ακαδημαϊκές βιβλιοθήκες, ευνοώντας μικρά σχολεία και σχολεία με Αφροαμερικανούς μαθητές.

Τον 20ό αιώνα, πολλές δημόσιες βιβλιοθήκες χτίστηκαν σε διαφορετικά στυλ μοντέρνας αρχιτεκτονικής, άλλες πιο λειτουργικές, άλλες πιο αντιπροσωπευτικές. Για πολλά από αυτά τα κτίρια, η ποιότητα των εσωτερικών χώρων, ο φωτισμός και η ατμόσφαιρά τους, γινόταν πιο σημαντική από τον σχεδιασμό της πρόσοψης του κτιρίου της βιβλιοθήκης. Αρχιτέκτονες όπως ο Άλβαρ Άαλτο, έδωσαν μεγάλη έμφαση στην άνεση και τη χρηστικότητα των χώρων βιβλιοθηκών. Η Δημοτική Βιβλιοθήκη που έχτισε το 1958-62 για τη γερμανική πόλη του Βόλφσμπουργκ διαθέτει μια υπέροχη κεντρική αίθουσα για την οποία χρησιμοποίησε μια σειρά από ειδικά σχεδιασμένους φεγγίτες για να φέρει φυσικό φως, παρόλο που όλοι οι τοίχοι είναι καλυμμένοι με βιβλία.

